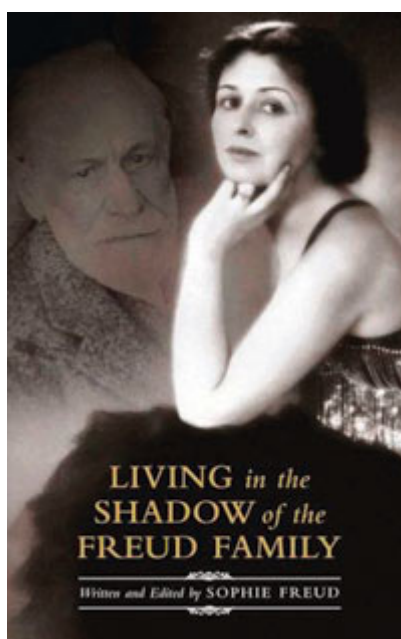

I skyggen av Freud

Sophie Freud | Living in the Shadow of the Freud family | London: Praeger, 2007. 465 sider

PUBLISERT 7. februar 2009

Ernestine («Esti») Freud (nee Drucker) (1896-1980) var gift med Sigmund Freuds sønn Jean Martin i et kort og stormfullt ekteskap. Hun hadde den tvilsomme æren av å være den Freud likte absolutt dårligst av sine sønners og døtres ektefeller. Freud omtaler henne slik til sin andre sønn Ernst i et brev som først ble offentliggjort i 1992, tolv år etter Ernestine Freuds død: «She is not only maliciously meschugge but also mad in the medical sense» (s. 187).

Ernestine gjorde det meste ut av sin assosiasjon med Freud-familien når hun hadde karrieremessig nytte av det, men omtaler Freud-familien i mange sammenhenger i de verst tenkelige språklige vendinger. På slutten av sitt liv skrev hun en upublisert selvbiografi, *Vignettes of my life*, som hun sendte til sine to barn og seks barnebarn. Denne oppsummeringen av livet gav hennes alderdom mening. En slik funksjon har den også for hennes datter Sophie Freud (f. 1924), som benytter Ernestine Freuds selvbiografi som utgangspunkt for sine egne retrospektive refleksjoner. Vi får Ernestine Freuds selvbiografi supplert med datterens kommentarer og utdrag fra hennes egen

dagbok. I tillegg har Sophie Freud innhentet kommentarer fra andre slektninger, og gjengir brev fra slektninger, bekjente og venner.

Svak empiri

Dersom man primært kjøper denne boken for det Freud-relevante stoffet, bør man stusse litt. Ernestine Drucker og Jean Martin Freud giftet seg i 1919 etter et kort bekjentskap. Siden det var et gjensidig fiendskap mellom Ernestine og Freud-familien, deltok hun sjelden på de faste helgebeseøkene hos Freud. Forfatteren av den foreliggende bok, Sophie Freud, er født i 1924. Leseren kan derfor bli mistenksom med tanke på hvor omfattende det empiriske grunnlaget som angår Sigmund Freud og hans familie er. Med god grunn. Få av bokens 446 sider gir direkte opplysninger om Sigmund Freud. Det eneste nye jeg kan se fremkommer, er at Freud under søndagsmiddagen matet hundene med den mest eksklusive skinken og ble irettesatt av Martha Freud for dette, noe som vanskelig vil kunne kalles en avgjørende opplysning.

Fra min ungdom husker jeg at det pågikk en forbrukerdebatt om når en kunne kalle en brus «sitronbrus» versus «brus med sitronsmak», avhengig av andelen sitron i brusen. En variant av denne debatten er relevant også her. Freud-innholdet er så utvannet og så lite at det i forhold til sitronbrus-analogien ville være noe slikt som en dråpe sitron i en liter vann, hvoretter den korrekte betegnelsen blir vann, ikke sitronbrus. Når forfatteren bærer navnet Freud og boken heter *Living in the shadow of the Freud family*, forventer en et ganske close-up portrett av Sigmund Freud og hans nære familie, og opplysninger som vil være av både teoretisk og biografisk verdi. Det skjer ikke her.

Fascinerende tross alt

At boken er nærmest verdiløs som kilde til Sigmund Freud og psykoanalysen, betyr ikke at den ikke er fascinerende på *andre* måter. For det første begynner en å forstå hvorfor Ernestine Drucker var så mislikt av Freud-familien; selvbiografien avslører en histrionisk og narsissistisk personlighetstype opptatt av overfladiske fenomener som utseende og status (i sistnevnte henseende var kanskje Sigmund Freuds sønn relevant), samt av krenkelser og antatte krenkelser. Dette er temaer som går igjen side etter side, mange ganger korrigert av Sophie Freud eller noen av de andre bidragsyterne som beskriver de samme hendelsene. Slik sett er boken interessant i forhold til attribusjonspsykologi og familiepsykologi; den viser i detalj hvor grovt forskjellig ulike familiemedlemmer kan oppfatte de samme begivenhetene. Dette går igjen som et ledemotiv: Familien krangler og misforstår hverandre i et banka kjø. De nærmest kronisk sårede følelsene med etterfølgende brudd på diplomatiske forbindelser dominerer stort over familielykken i et Woody Allen-lignende intermesso. Fremmedgjøringen dominerer fullstendig over kontakten, den emosjonelle smerten dominerer over lykken.

Sophie Freuds barndom og oppvekst er dramatisk: Ernestine og Sophie flykter under opptakten til annen verdenskrig via Frankrike, Marokko og Portugal til New York City, hvor de ankommer i 1942. Ernestine etablerer seg som logoped, og Sophie får sin

utdanning ved Radcliffe University. I tillegg til historien om familien tegnes også et fascinerende tidsbilde.

Innimellom familieelendigheten er det også noen fornøyelige anekdoter, for eksempel Ernestines bursdagsgave til Freud på hans 80-årsdag i 1936: «My contribution to his birthday was a huge cake more than one meter in diameter. I ordered it from Demel, Vienna's most famous pastry baker. The icing on the cake was a map of the world made of sugar. In Australia, an Aborigine read 'Totem and Tabu', on the North Pole an ice bear read 'Civilization and its Discontents', and at the Cheops pyramid a camel driver contemplated 'Moses and Monotheism'. This birthday gift was a great success» (s. 127).

Ambivalens

Sophie Freuds far Jean Martin Freud skrev i 1957 en bok om sin far med tittelen *Glory reflected. Sigmund Freud - Man and Father*. Tittelen på den foreliggende boken gir motsatte assosiasjoner: Freud reflekterte ikke bare storhet, men kastet også skygger. Kanskje illustrerer dette skiftet også endringen i innfallsvinkel for Freud-studier fra 1950-årene til i dag? Her viser det seg likevel at forfatteren har en uvanlig og betydelig mer tvetydig definisjon om hva det vil si å kaste skygger: «Dearest grandfather, being your grandchild has stamped my life ... There were times when I wanted to be seen as other than your grandchild, but altogether *your mighty shadow has enriched my whole life, rather than curtailed it*. It was my good fortune, my enormous privilege, to be born your grandchild and I thank you for all you have done for me. Your Sopherl» (s. 109. Mine uthevinger).

Forfatteren av foreliggende bok, Sophie Freud, har imidlertid i løpet av sin karriere holdt tallrike foredrag hvor hun har kritisert Freuds teorier ut fra en klisjéaktig tidsmessig politisk korrekt og svært overfladisk og tabloid innfallsvinkel. Hun fremstår vel ikke som noen stor psykoanalytisk teoretiker. Det virker som også hun har vært ganske strategisk i å bruke Freud-navnet til å få en oppmerksomhet om sine foredrag hun ellers ikke ville fått.

Flere av Freuds etterkommere har hatt fordeler av sin tilknytning til ham på en slik måte at det å bruke begrepet «shadow» i boktittelen kan virke ganske misvisende. Ernestine Freud ble portrettert i flere avisartikler som en del av Freud-familien, noe som hjalp hennes logopedipraksis betydelig. Hun skrev selv en artikkel om Freuds kone Martha Freud i 1948 hvor hun grovt overdriver sin kontakt med og sitt kjennskap til Freud-familien. Anton Walter Freud, Sophie Freuds bror, var veldig klar på hva det hadde betydd å leve i Sigmund Freuds «skygge» da han bemerket til sin søster at «Without Grandfather [i.e. Sigmund Freud] the Nazis would have made lampshades with your skin» (s. 137).

Søstre i konsentrasjonsleir

Forfatteren nevner at hennes far Jean Martin Freud i sin bok beskrev hvordan Freud, da Gestapo bad ham bekrefte at de hadde behandlet ham uklanderverdig, som en tilføyelse på et dokument som inneholdt en slik formell erklæring hadde skrevet: «I can

recommend the Gestapo very much to everyone» («Ich kann die Gestapo jedermann auf die beste empfehlen»). Denne anekdoten har sirkulert i den biografiske litteraturen som et eksempel på Freuds suverene intellekt, og er også benyttet av Watzlawick et. al. i deres bok *Pragmatics of human communication* (1967) som eksempel på reframing. Dette dokumentet ble imidlertid funnet i 1989 og inneholder ingen slik setning lagt til av Freud. Som Sophie Freud skriver, virker jo også denne historien i utgangspunktet ganske usannsynlig: «I can imagine a scenario in which Freud told his family what he almost wrote. It would indeed been unthinkable for Freud to jeopardize the lives of 17 people for the sake of a clever joke» (s. 137).

**«Til tider føler man seg som en
kikker inn i en nærmest kronisk
smertefull familievirkelighet en i
utgangspunktet ikke har så mye
med.»**

Vi får også den skrekkelige historien om hvordan en av de tre av Freuds søstre som ble myrdet i konsentrasjonsleire, døde. Dette er en utskrift av vitneprotokollen under Nürnberg-prosessene: «I beg you, Mr. Witness, to tell how Kurt Franz killed the woman who identified herself as the sister of Sigmund Freud? Do you remember? And Rajzman's answer was: «It was like this. The train from Vienna arrived. I stood on the platform as people were led out of the wagons. An older woman approached Kurt Franz, produced an identity card and said that she was the sister of Sigmund Freud. She asked to be used for light office work. Franz looked at the card very thoroughly and said it was probably an error, led her to the train schedule and said that the train would return to Vienna in two hours. She could leave all her valuables and documents in place and go to have a shower and a train ticket would be ready for her. Naturally the woman went to the bathhouse from where she never returned» (s. 141).

Trist familiehistorie

Dette er en svært ærlig bok, og Sophie Freud sparer heller ikke seg selv og sin egen personlighet. En kommer derfor veldig tett på persongalleriet i boken. Til tider føler en seg som en kikker inn i en nærmest kronisk smertefull familievirkelighet en i utgangspunktet ikke har så mye med. Ingen i familien har utført prestasjoner i intellektuell historie som ville kunne rettferdiggjøre et slikt detaljnivå i skildringen av familiens indre liv.

Materialet om Sigmund Freud er imidlertid så marginalt at det er markedsføringsmessig uredelig å benytte Freud-navnet i tittelen. I den publiseringsindustrien som er rundt Sigmund Freud og psykoanalysen, har man nå nådd et punkt hvor det skal kokes suppe på nærmest enhver spiker. Det er definitivt tilfellet her. Forfatteren burde ha anvendt den ærligheten hun ellers demonstrerer i boken til å finne på en tittel som beskriver bokens innhold bedre, og som ikke bruker

Freud-navnet til misvisende markedsføring. *Living in the shadow of the Freud family* er likevel en bok som utgjør både deprimerende og fascinerende lesning.

Teksten sto på trykk første gang i Tidsskrift for Norsk psykologforening, Vol 46, nummer 2, 2009, side